

Statie na Veľkú Sobotu (Τά Εγκώμια)

Grécky nápev

Štruktúra textu a melódie je pre všetky tropáre v rámci statie zhruba rovnaká.

TEXT:

Melódia (označenie fráz):

1. Η ζωή εν τάφω, 6 κατετέθης Χριστέ, 6 καί Αγγέλων στρατιαί εξεπλήττοντο, 12 συγκατάβασιν δοξάζουσαι τήν σήν. 11	1a 1b 1c 1d
2. Ἄξιόν ἐστι, 5 μεγαλύνειν σε τόν Ζωοδότην, 10 τόν εν τῷ Σταυρῷ τάς χείρας εκτείναντα, 12 καί συντρίψαντα τό κράτος τοῦ εχθροῦ. 11	2a 2b 2c 2d
3. Αἱ γενεαί πάσαι, 6 ὑμνον τή Ταφῇ σου, 6 προσφέρουσι Χριστέ μου. 7	3a 3b 3c

Grécka melódia 1. a 2. statie pozostáva väčšinou z téz, ktoré sú známe z bežných tropárových melódií 5. hlasu (*plagios protos tetrafonos*). Na rozdiel od tropárov sa však končí na tóne G (*Di*) tak ako staršie tropáre a stichiry 5. hlasu. Posledná statia sa spieva na 3. hlas, ktorý má mnohé črty spoločné s 1. a 5. hlasom.

V gréckom prostredí sa dnes používa síce jeden nápev, ale vo viacerých variantoch. V záujme úplnosti uvádzame všetky, ktoré máme k dispozícii. Najstarší nám dostupný zápis pochádza z konca 19. storočia (carihradský protopsalt Georgios Raidestinos). K nemu pridávame zápis podľa nahrávok T. Stanitsasa a Ch. Aidonida. Nápev je v hlavných bodoch výrazne podobný melódii zapísanej o jeden a pol storočia skôr v ruskom a ukrajinskom prostredí (tzv. *gréčeskij rospev*). Ten máme dokumentovaný v dvoch variantoch – z triodionu synodálneho vydania¹ a z rukopisu zachytávajúceho *grécky rospev* spievaný v 18. storočí v Moldavsku (len 1. a 3. statia).

Paralelné porovnanie:

GR. Georgios Raidestinos (koniec 19. stor.)

TS. Thrasyboulos Stanitsas (ca. 1960)

XA. Chronis Aidonidis (súčasnosť)

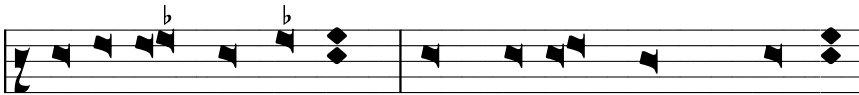
SI. Triodion synodálneho vydania, St. Peterburg 1899 (*gréčeského rospeva*)

KD. Nápevy *gréckeho rospevu* z južnej Rusi (koniec 18. stor.) ; len 1. a 3. statia

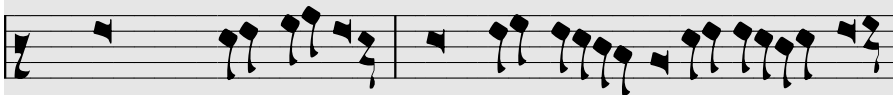
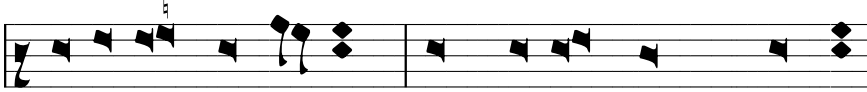
Stupnica: = A

¹ V synodálnom vydaní je melódia pre viacero tropárov pružne prispôbená textu. Obmedzíme sa len na extrahovaný melodický vzor.

1.

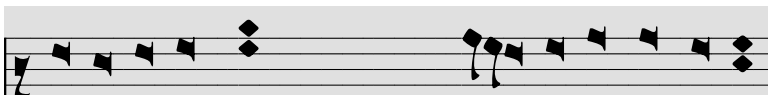
Ἡ ζω-ή εν τά-φω, κα- - -τε- - -της Χρι-στέ,

Ζηζ^{στ} βο γρω βῆ πο λο φη σα ἑ σι χρι στε

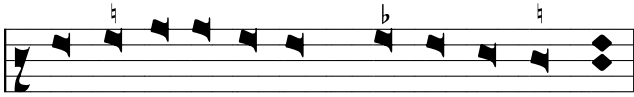

καί Αγ-γέ-λων στρα-τι- αί εξ-ε-πλήτ-το-ντο,

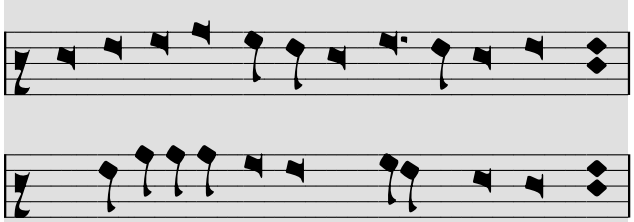
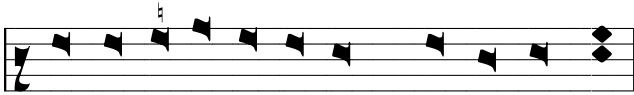
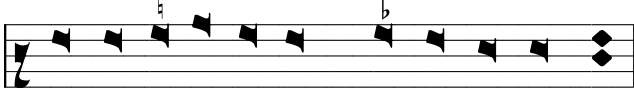

Ἡ ἁγ γελ σκα ἁ βο ηη σβα ού φα σα χυ σα

συγ-κα-τά-βα-σιν δο- - -ξά-ζου-σαι τήν σήν.

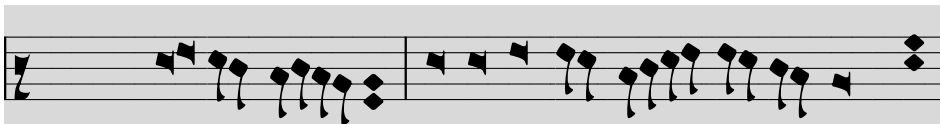
σὴν ἰσχυροῦ ἐσθλα βαπτέτω ε.

2.

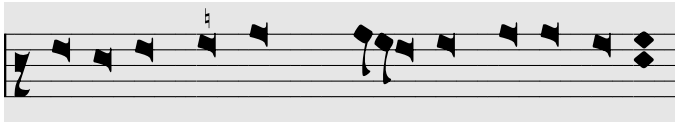

Ἄ- -ξι- -όν εσ- -τι, με-γα-λύ-νειν σε τόν Ζωο- δό- - -την,

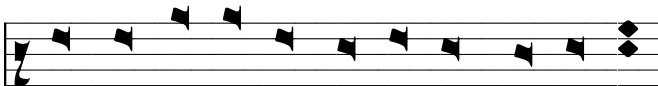
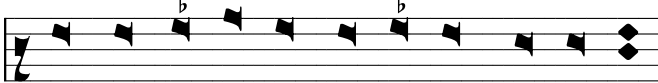

τόν εν τώ Σταυρώ τās χεί- -ρας εκ-τεί- να-ντα,

καί συν-τρί-ψαν-τα τό κρά-τος τού εχ-θρού.

3.

Αι γε-νε-αί πά- - -σαι, ύμ-νον τή Τα- -φή σου, προσ-φέ-ρου-σι Χρι-στέ μου.

ѿ ΔΗ ΒСН ПІС̄ ПО Г҃Е БЄ НІ Ю ТВО Є ΜΑ ΠΗ ΗΟ СΛ̄ Χ̄ϝΙ СΤΕ ΜΩ̄.

Z uvedeného paralelného porovnania piatich rôznych variantov melódií, ktoré však stále zreteľne prezrádzajú svoju vzájomnú príbuznosť, si môžeme urobiť približný obraz o pôvodnej tradícii v jej šírke a rozmanitosti. Všimnime si zvlášť úseky, kde je slovanský preklad bližší niektorému gréckemu variantu než nejaká iná grécka verzia. Rovnako si všimnime v poslednej statií Aidonidovu melódiu, ktorá je zhruba o terciu vyššiu. Náhrada pôvodnej melódie hornou terciou teda nie je slovanskou špecialitou. Navyše, ak všetky dnešné grécke nápevy sú na niektorých úsekoch vyššie než slovanské paralely, nemožno vylúčiť, že posun melódie nastal u Grékov smerom hore.

Haličská a karpatská melódia

V haličských prameňoch nachádzame v podstate rovnaký nápev pre prvú a druhú statiu, ale v troch rôznych variantoch, ktoré sa líšia aj štruktúrou. Tretia statia je na 70% zhodná s prvými dvoma.

V karpatskom prostredí sa nepochybne používali haličské knihy. Bokšayov irmologion uvádza pre prvé dve statie len jednoduchý tropárový nápev haličského typu. Neskôr Papp nahradil melódiu druhej statie haličským nápevom určeným pre prvé dve statie, ale s trochu odlišnou štruktúrou. Nápev tretej statie nemá zreteľnú paralelu v haličských prameňoch a zdá sa, že ide o nezávislú adaptáciu byzantskej pôvodiny.

Haličský nápev statíí

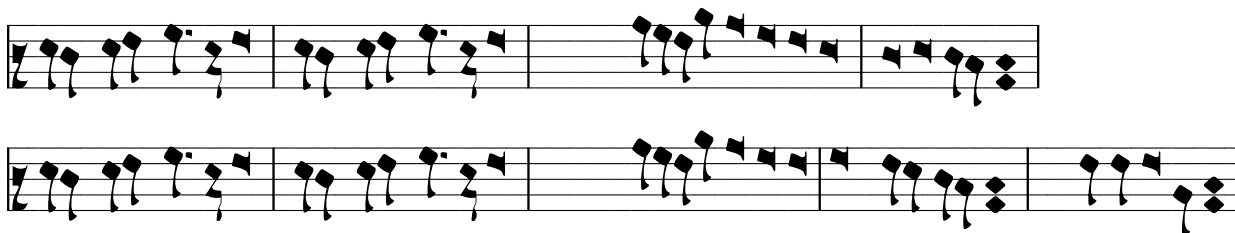
Podľa haličských aj karpatských prameňov:

Variant I:

Osthaim-Dzerovič, statia 1., „z rukopisných poznámok“

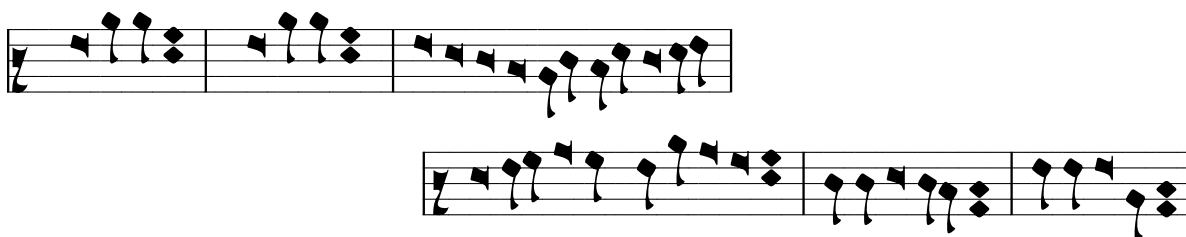

Papp-Petraševič// Russnák, statia 2.

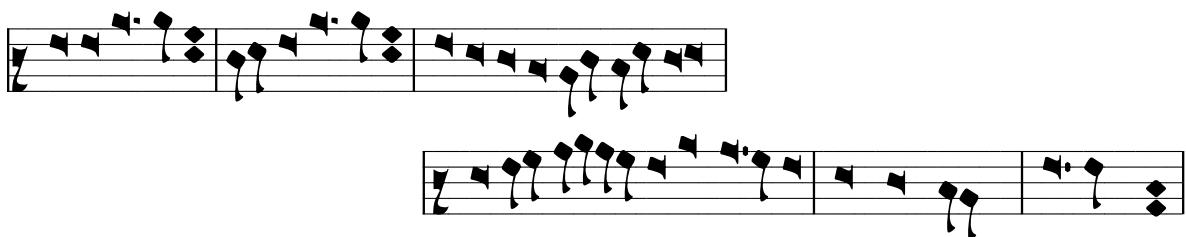

Variant II:

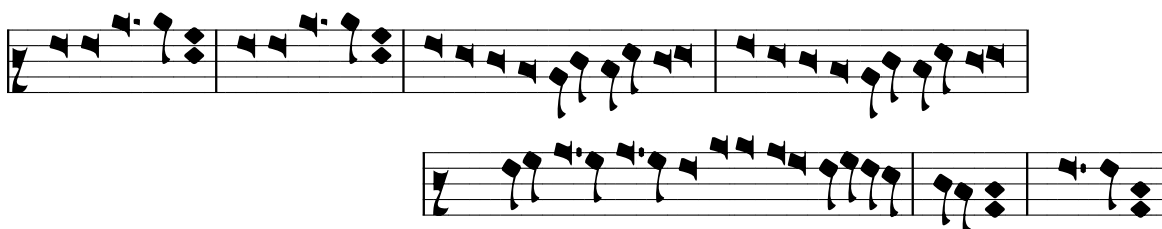
Osthaim-Dzerovič, statia 2., „ľvovsko-stavropigialnyj napív“

Doľnickyj, statia 1., „romunskij napív“

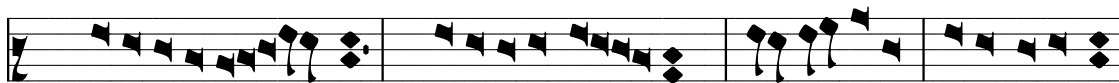

Russnák, statia 2.

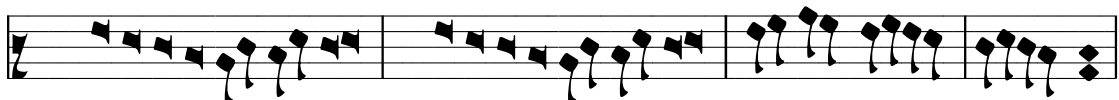

Variant III:

Vorobkevič, statia 3., *na grečeskiju melodiu*

Russnák, statia 3.

Osthaim-Dzerovič, statia 3., *kristinopol'skij napív*

Vzhľadom na to, že všetky tri varianty sú zostavené z formúl jednej sady, budeme formuly označovať písmenami bez ohľadu na to, v ktorej statii sa nachádzajú. Štruktúru jednotlivých variantov môžeme potom opísať nasledovne:²

Variant I:

Osthaim-Dzerovič	A	A	C	D	E
Papp-Petraševič// Russnák	A	A	C	D	
	A	A	C	D	E

Variant II:

Osthaim-Dzerovič	A	A	B	C	D	E
Dol'nickyj	A	A	B	C	D	E
Russnák	A	A	B B	C	D	E

Variant III:

Russnák		B B	C	D	
Osthaim-Dzerovič		B B	C		E

Formula C sa z melodického hľadiska úzko viaže s nasledujúcou D, takže niekedy nemožno prirodzene C a D oddeliť. Napriek tomu ide o dve rôzne formuly. Z textového hľadiska skôr treba považovať D+E za „dvojčedinú“ formulu.

² Jednotlivé formuly sú od seba oddelené „taktovou“ čiarou.

Porovnanie navzájom a s gréckou melódiou

Fráza 1a (SI):

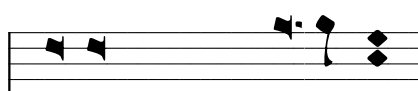

Formula A:

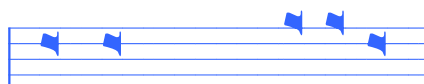
variant I.

variant II.

Fráza 2d/³

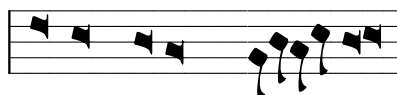
Môžeme konštatovať príbuznosť formuly A prvého variantu s frázou 1a. Rozdiely sú len v rytme danej počtom slabík a prízvukmi a v nástupe. Druhý variant zrejme vznikol z prvého zvýšením o terciu. Možný je vplyv začiatku frázy 2d podľa Aidonida.

Fráza 3a,b (SI, KD):

Formula B:

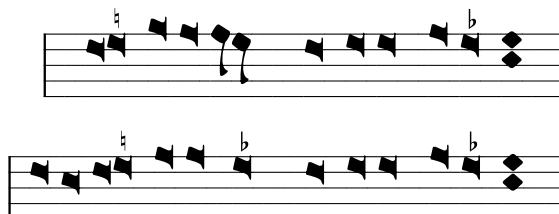
variant II.

Formula B prináša prekvapenie. Nepochybné ide o zjednodušenú frázu 3a,b, teda o melodický úsek, ktorý v gréckych nápevoch patrí len tretej statii. V haličskej tradícii sa pravdepodobne nápev 2. statie kontaminoval nápevom tretej. V tom prípade však variant I. uvádzaný Osthaimom-Dzerovičom a v dlhšej podobe Pappom-Petraševičom je z hľadiska použitých melodických prvkov autentickéjší.

³ Z frázy 2d je vyňatá len prvá časť. Hoci je melodická zhoda s formulou A absolútna, jednoduchosť melódie a rôzne umiestnenie v štruktúre nápevov nedovoľuje vylúčiť, že ide o podobu náhodnú.

Fráza 1-2c (TS):

Formula C:

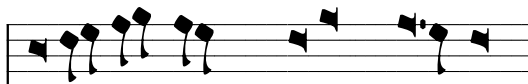
Osthaim-Dzerovič

Papp-Petraševič// Russnák

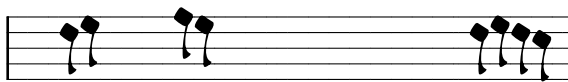
Doľnickyj

Russnák

Osthaim-Dzerovič//Russnák

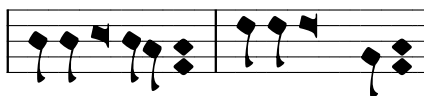
Podobnosť frázy 1-2c s formulou C je pri pohľade na noty zrejmá. Pri speve ju však zastiera zvýšenie noty B v kadencii o terciu na d a jedna takáto nota miesto dvoch (okrem Russnáka).

Fráza 1-2d (SI):

Formula D+E:

Osthaim-Dzerovič

Papp-Petraševič// Russnák

Doľnickyj

Pri poslednej fráze tropárov 1. a 2. statia nie je paralela s gréckymi nápevmi presvedčivá. Vo formule D azda môžeme vidieť o kvartu zníženú (prečo?) melódiu frázy 1d podľa SI a vo formule E melódia síce pokračuje znížená o kvartu, je však zároveň posunutá o terciu vyššie.

Treba si však uvedomiť dve skutočnosti. Predovšetkým finála D aj G sú legitímnymi finálami 5. hlasu. Navyše haličský záver statíí pádom o kvintu (A-D) je typický pre niektoré melódie 5. hlasu obľúbené a dodnes tradované hlavne v Rumunsku a Bulharsku – napr. liturgická modlitba „Otče náš“ (podľa P. Dineva):

ѦА-КѦ-ѦЕ Ѡ МЫ Ѡ-СТАВ-ЛѦ-ЄМЪ ДОЛ-ѦНН-КѦМЪ НА-ШИМЪ

Ѡ АѦ-КА-ВА-ГѦ.

Papp-Petraševič

Pravdepodobnejšie teda formula D+E predstavuje legitímnu alternatívnu tradíciu 5. hlasu. Otázkou je, či ide o prispôsobenie ukončenia statíí 1.-2. miestnej tradícii alebo je to stará autentická alternatívna tradícia.

Nápev 3. statie

Už sme konštatovali, že formula B zodpovedá presne fráze 3a, prípadne aj 3b podľa slovanských variantov gréckej melódie. Vráťme sa k nej podrobnejšie. V slovanských prekladoch 18. storočia sú prvé dve frázy tretej statie zhodné a tak je to aj v niektorých neskorších prameňoch. Prvá formula typu B je melodicky (až na ornamentačné rozdrobenia) v slovanskom *gréčeskom* rospeve aj u Russnák a Vorobkeviča rovnaká:

Fráza 3a,b (SI, KD):

Formula B-1:

Vorobkevič

Russnák

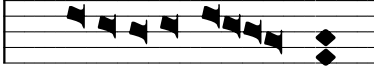
Varianta u Osthaima-Dzeroviča má príbuznú melódiu, ale v úvode, azda kvôli prízvukom, upravenú a preto ťažšie porovnateľnú.

Druhá formula B je u Vorobkeviča odlišná a pradoxne zodpovedá najlepšie prvej fráze novších gréckych nápevov:

Fráza 3a:

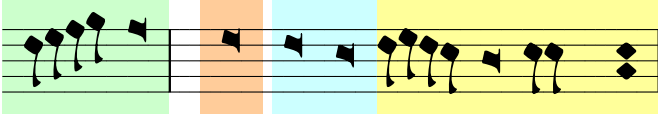
TS

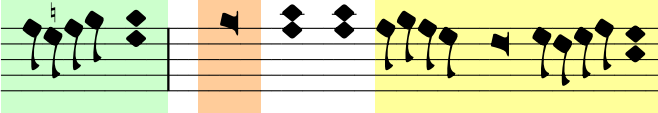
Formula B-2:

Vorobkevič

V druhej fráze 3. statie grécke nápevy končia takmer o oktávu vyššie než v prvej, čo však môže byť novší prvok. Haličská melódia u Russnák a O.-Dzeroviča totiž opakuje prvú formulu a Vorobkevič analogické stúpanie k tónu *c* zaraďuje už do poslednej frázy. Je teda možné, že snahy o hladšie prepojenie fráz 2. a 3. vyústili do zmien melódie:

Fráza 3b/-a:

GR / TS

XA

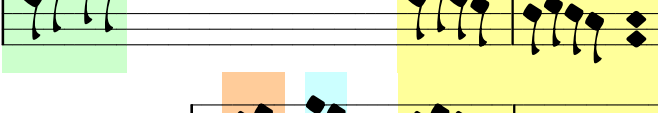
SI:

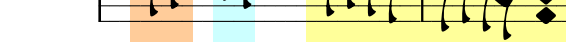
KD:

Formula C+D:

Vorobkevič:

alebo:

Russnák:

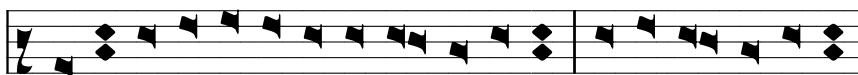
alebo:

Závěrečná formula D u Vorobkeviča presne zodpovedá gréckej predlohe. U Rusnáka vidíme iba malú zmenu – finála klesla o terciu, celkovo sa však melódia zmenila minimálne. Táto zmena mohla nastať pod vplyvom prvých dvoch statíí. Tomu by nasvedčoval fakt, že u Osthaima-Dzeroviča zmena v závere pokročila ďalej a koniec tretej statie je vlastne zhodný s koncom prvých dvoch, čo iste nie je autentické. Navyše, ak bola možná kontaminácia smerom od tretej statie k prvým dvom, nemožno vylúčiť analogický proces v opačnom smere.

Na druhej strane však skutočnosť, že tretí hlas sa v *bulharskom* rospeve končí často práve na tóne D, nás núti k obozretnosti. Je možné, že Rusnákov záver má hlbšie opodstatnenie.

Karpatský nápev 3. statie

Bokšay // Papp-Petraševič:

Štruktúra melódie je dvojfrázová, hoci grécky text je trojveršový. Druhá formula vyzerá ako ozvena prvej, je však kratšia. Pravdepodobne tento kratší tvar je pôvodnejší a prvá fráza je len **rozšírením** (sylibizáciou ornamentácie) tejto hudobnej myšlienky na dlhšom texte.

Bokšayova melódia má zreteľnú paralelu v starších slovanských adaptáciách gréckeho nápevu. Začína kvartovým skokom medzi 3a a 3b a ďalej pokračuje dvojitou frázou, ktorá v sebe zahŕňa prvky 3b aj 3c:

GR 3/ab/:

Bokšay:

SI 3/a-b

KD 3/a-b

KD 3c

Posúdenie štruktúry haličsko-karpatských nápevov

Štruktúralne aj melodicky najlepšie zodpovedá pôvodine nápev 1. statie u Osthaima-Dzeroviča. Papp a Rusnák majú príliš dlhý nápev, neaplikovateľný na iný text a svojím trvaním prakticky nepoužiteľný. Ostatné haličské melódie používajú frázu B, ktorá patrí skôr do 3. hlasu a 3. statie.

1. a 2. statia – grécky nápev:	1a	1b	1c	1d
	2a	2b	2c	2d
1. a 2. statia – Osthaim-Dzerovič	A	A	C	D+E

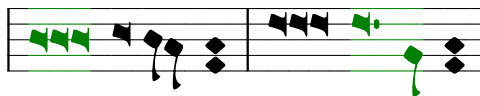
Pri 3. statii je naopak najpresnejší a najbližší Rusnák. Karpatský nápev je prijateľný po určitých úpravách (obnovenie trojfrázovej štruktúry).

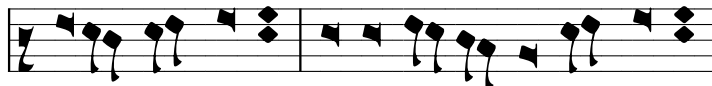
3. statia – grécky nápev:	3a	3b	3c
3. statia – haličský nápev	B	B	C+D

Нáврh реfрoмy хáлчскo-кáрпáтскýх нáпeвoв

На зáклáдe пeдoшлeй áнáлýзы нáврhуeмe нáслeдýeчe вoзoрoвe мeлoдиe пeрe трoпáре жeднoтлívýх стáтiй:

1. á 2. стáтiя – вoзoр:

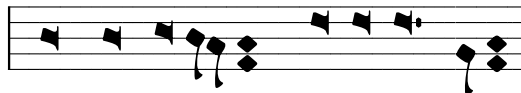

Жи́знь вo грó-бѣ по-ло-жи-ла є- єн хрѣ-тѣ,

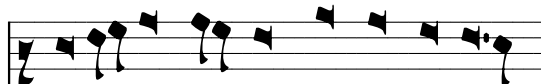
и́ а́ггльскаа вó-нн-сѣва оу-жа-ла-хѣ-ла,

єннз-хож-дѣ-нї-є сла-ва-цє тво-є.

Ао- сѣо-ннo єсѣть вє-лн-чá-ти тá жн- знo-дáв-ца,

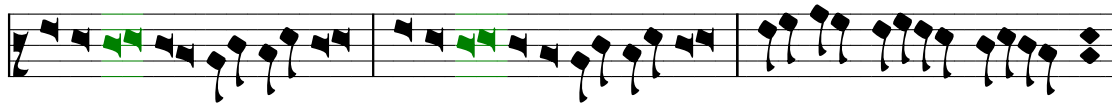

на крѣ-тѣ рѣ-цѣ про-сѣр-ша-го,

и́ со-крѣш-ша-го дєр-жá-вѣ врá-жї-ю.

3. statia – vzory:

Рó_ дн вѣн пѣснь по_гре_бѣ_ нїю тво_е_ мѹ прн_но_ лѣтѣ, хр̂_тѣ мѡй.

Рó_ дн вѣн пѣснь по_гре_бѣ_ нїю тво_е_ мѹ прн_но_ лѣтѣ, хр̂_тѣ мѡй.